

צריכה חליצה, אלא מעתה היא יוצאת ממנו בגט בלבד.

ומבארת הגמרא: **באלמנה מן הנשואין** — כא-א

כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה עצמה וצרתה, משום דאין עשה של יבום דוחה לא תעשה ועשה של אלמנה לכהן גדול.

כי פליגי — באלמנה מן הארוסין.

מאן דאמר פוטרת —

משום דאתי עשה ודחי את לא תעשה.

ומאן דאמר אינה פוטרת —

משום דלא אתי עשה ודחי את לא תעשה, כיון דאפשר בחליצה.

מיתיבי מהא ששנינו בברייתא: ואם בעלו חייבי לאוין — קנו!

ומוכח שהיא עומדת ליבום, כי אם אין עשה דוחה לא תעשה כיצד קנו, והרי אין היבמה נקנית ליבם אלא רק מכח מצות יבום.

ומסקינן: **תיובתא למאן דאמר אינה פוטרת צרתה.**

והוינן בה: **לימא תיחוי ברייתא זו נמי תיובתא דריש לקיש!**

שהרי לפיו, כל מקום שאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה לא תעשה, וכאן אפשר לקיים שניהם, בחליצה!

מילתא היא דאמרי, שאין מייבמים אלמנה מן האירוסין לכהן גדול משום גזירה. אלא, מעיקר הדין אי אפשר לייבם!

משום דאמר ריש לקיש: **כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב, ואז אין עשה דוחה לא תעשה.**

ואם לאו, שאין אתה יכול לקיים שניהם, רק אז יבא עשה וידחה את לא תעשה.

והרי הכא נמי אפשר לקיים את שניהם, בחליצה, ללא צורך בדחיית הלאו, דמקיים בכך גם עשה וגם לא תעשה.

מיתיבי מהברייתא לעיל, ששנינו בחייבי לאוין: ואם בעלו — קנו!

ומוכח שמן התורה היא עומדת ליבום, ונדחה הלאו מפני מצות יבום.

ומסקינן: **אכן תיובתא היא לרבא, ואיתימא רב אשי!**

איתמר: ביאת כהן גדול באלמנה, יבמתו, מן האירוסין, וכפי שתבאר הגמרא, מיד —

נחלקו בדבר רבי יוחנן ורבי אלעזר.

חד אמר: אינה פוטרת צרתה.

וחד אמר: פוטרת את עצמה ואת צרתה מן החליצה.

והועילה הביאה לקנותה, ושוב אין היא

והוסיף הרמב"ן שעל אף שלעיל [בדף ג א] אומרת הגמרא כל העולה ליבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, אין זה אלא "לישנא דקרא", ולא משום מדרש.

לחייבי כריתות. [ריטב"א].
ונמצא, שחייבי לאוין ועשה חולצות מן התורה, אך אינן מתייבמות מן התורה. וכן כתבו התוס' ותוס' הרא"ש.

דאמר רבי לוי: קשה עונשין של מזייפי מדות, יותר מעונשין של עריות.

שזה, בתועבת העריות, נאמר בהן "אל".

ואילו זה, בתועבת מזייפי המידות, נאמר בהן "תועבת ה' כל עושה אלה".

והיינו, ש"אל" זה קל, ו"אלה" זה קשה!

ומשנינן: גם לשון "אל" הוא לשון קשה.

אלא שלשון "ואלה" הוא עוד יותר קשה מ"אל".

ועתה פרכינן: כיצד זה אמר רבי לוי שעונשן של מזייפי מידות חמור מעריות בגלל שנאמר בהן "אלה"?

והרי גבי עריות נמי, הא כתיב "מכל התועבות האלה, ונכרתו"?!?

ומשנינן: ההוא "ואלה" האמור בעריות, אינו בא ללמד על חומרת העריות, אלא בא למעוטי מדות מעונש כרת.

ללמד, שרק על עריות חייבים כרת, ולא על זיוף מידות. למרות שענשן של מזייפי מידות קשה מעריות.

ותמהה הגמרא: אלא מאי חומרייהו של מידות מעריות? והרי עונש הכרת אינו נוהג בהן כמו שהוא נוהג בעריות!

ומשנינן: הני, עריות, אפשר לתקן את החטא בתשובה, אם לא הוליד מהן בן ממזר.

אבל הני, מידות, לא אפשר לתקן בתשובה, כיון שבמידות המזוייפות הוא הונה את הרבים, ואינו יכול לחזור ולתקן את החטא מבלי שישב להם את ההונאה, ואינו יכול

ומשנינן: אמר לך ריש לקיש: כי אמינא אנא — היכא שאפשר המקיימי מצוה, בלא דחיית הלאו.

אבל הכא, הליצה במקום ייבום — לאו מצוה היא!

ולכן דוחה כאן עשה את לא תעשה.

אמר רבא: רמז לתקנת חכמים, לאסור "שניות" לעריות, מן התורה — מניין?

שנאמר: [ויקרא יח] "כי את כל התועבות האל, עשו אנשי הארץ".

ה"אל", שהוא לשון של חזוק, בא לומר שהם עשו תועבות "קשות", והזהיר אותנו הכתוב מלעשות כמותם.

ומכלל זה אתה למד דאיכא גם תועבות "רכות".

ומאי נינהו התועבות הרכות? —

"שניות" לעריות.

והיינו רמז מן המקרא שיש לאסור את קרובותיהן של העריות, שהן במדרגת "שניות" להן.

ומאי משמע דה"אל" — לישנא דקשה הוא?

דכתיב [יחזקאל יז] "ואת אילי הארץ [החזקים] לקח".

והוינן בה: ליבוא, פליגא הא דאמר רבא שה"אל" האמור בעריות הוא לשון של קושי וחרזוק, על מה דאמר רבי לוי!?

שמצינו, לפי דברי רבי לוי, שאין נחשב לשון "אל" הנאמר בעריות כלשון קושי וחרזוק.

למצוא את כל אלו שהונה אותם.

רב יהודה אמר, **מהכא** יש ללמוד מקור לתקנת "שניות": דכתיב [קהלת יב] **"ואזן וחקר, תקן משלים הרבה"**.

ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בביאור פסוק זה:

קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה, סל, קופה, שאין לה "אזנים", בית אחיזה, להחזיק אותה, שלא תיפול מידי, וכך היא אינה משתמרת.

עד שבא שלמה, ועשה לה "אזנים". שתיקן תקנות שמכוחן אפשר להחזיק את התורה, ולשומרה שלא תיפגע. ובכלל תקנותיו של שלמה, היתה תקנת הגזירה של שניות לעריות, ובאמצעותה נשמרו הלכות איסורי הקירבה לעריות עצמן [ועיין ברש"י].

רבי אושעיא אמר, מהכא: [משלי ד] **"פרעהו, הגדילהו לאיסור, והוסף עליו, ומכח הגדלת האיסור תזכה שאל תעבר בו, אלא שטה סטה מעליו של האיסור, וכך עבור!"**

אמר רב אשי: משל דרבי אושעיא — למה הדבר דומה?

לאדם שהיה משמר פרדם.

אם היה עומד ומשמרו מבחורין — **כולו משתמר.**

אבל אם היה משמרו מבפנים — הרי רק חלק הפרדס שלפניו משתמר, אבל החלק שלאחריו — אינו משתמר.

ודוחה הגמרא: **והא דרב אשי — בדותא היא!** אין הדמיון נכון.

כי התם בשומר הפרדס מבפנים, לפחות מה שלפניו, מיהא משתמר.

אבל הכא בעריות, אי לאו גזירת שניות לעריות — פגע בעררה גופה.

רב כהנא אמר, מהכא: דכתיב גבי עריות [ויקרא יח], **"ושמרתם את משמרתי"** —

עשו משמרת למשמרת.

אמר ליה אבוי לרב יוסף: הא דאורייתא היא! שהרי פסוק מפורש הוא!

אמר לו רב יוסף, הלימוד הוא אכן דאורייתא, ופירשו אותו רבנן שהוא לגזירת שניות.

אמר לו אבוי: הרי כל התורה נמי פירשו אותה רבנן! ולא קראו לזה "משמרת" בלבד!?

ומסקינן: **אלא גזירת שניות מדרבנן היא, וקרא — אסמכתא בעלמא הוא!**

תנו רבנן, **מה הם איסורי ה"שניות", ששנינו במשנתנו שהם איסור מצוה, ורק מדברי סופרים גזרו עליהן?** (1)

ונפקא מינה לענין המקדש קטנה שהיא שניה לעריות, והיא יתומה, שמדאורייתא אין לה קידושין, אלא שהשיאוה אחיה ואמה, וקידושיה מדרבנן. ותלוי בזה, שאם היא ערוה מדרבנן לא

1. בדרכי משה (אבה"ע ט"ו) דן אם איסור שניות הוא עריות מדרבנן שאין תופסין בהם קידושין מדרבנן, או שהוא איסור חדש בפני עצמו.

ומותר אדם (2) **באשת המיו**, באופן שהיא אינה חמותו.

ובאשת חורגו, דהיינו כלת אשתו, אשת הבן החורג שלו, שנולד לאשתו מבעלה הקודם.

ואסור בבת חורגו. ומפרש בסמוך שאיסורה מפורש בתורה, שהיא בת בנה של אשתו, ויתבאר להלן מדוע היא נמנתה בין השניות.

חורגו, בנו החורג, הבן של אשתו מבעלה הקודם — **מותר באשתו** האחרת של אביו החורג, לפי שאינה אמו.

וכן מותר בנו החורג **בבתו** של אביו החורג, מאשה אחרת.

וכתוצאה מהלכות אלו, הרי **אשת חורגו** [אשתו של בנו החורג, שהיא כלת אשתו] **אומרת לו**, לבעל חמותה:

אני עצמי מותרת לך, ואילו **בתי** — **אסורה לך**, מדין בת בנה של אשתך.

ומקשינן: כיצד נמנית "בת בנו החורג" בכלל השניות?

והרי לשאת את **בת חורגו** — איסור **דאוריתא היא**!

אם אמו. אמו אסורה מדאורייתא, וגזרו סופרים לאסור גם את אמה של אמו, כסייג שלא יבא על אמו.

ואם אביו, נאסרה כאם אמו. ועל אף שטעם הגזירה לא שייך בה, גזרו בה מחמת הדמיון שלה לאם אמו, לפי ששתיהן נקראות "אימא רבתא".

ואשת אבי אביו, שגזרו עליה כסייג לאשת אביו, הכתובה בתורה.

ואשת אבי אמו אסורה, משום דמיונה לאשת אבי אביו, ששתיהן קרויות "אשת אבא רבא".

ואשת אחי האב מן האם אסורה, מפני שהיא מקבילה לאשת אחי אביו מן האב, שרק היא אסורה מן התורה [כדלקמן נד ב].

ואשת אחי האב מן האב, שגזרו עליה מפני שדומה לאשת אחי אביו מן האם, שאף היא שניה, כדלעיל, ואסורה משום ששתיהן קורבתן היא על ידי האם.

וכלת בנו, שאסורה כגדר לאיסור כלתו, שהוא מן התורה.

וכלת בתו, גזירה משום כלת בנו.

2. התוס' וכל הראשונים הביאו דברי הירושלמי שאסרו חכמים אשת חמיו משום מראית העין, שנראית כחמותו. והביאו מעשה שרבינו תם הורה להפסיד סעודה של המקדש אשת חמותו. והרשב"א והריטב"א כתבו שאף שכבר קידשה, הורה לו ר"ת לגרשה. ובדברי התוס' דנו הב"ח (בסי' ט"ו) והיש"ש (בסימן ה'), האם דברו אף שכשכבר קדשה או דוקא קודם קידושין, אך אינו חייב לגרש.

חלו קידושיה, ואם היא איסור בעלמא תפסי בה קידושין.

וסברתו היא כמו שכתב הגר"ש שקופ, שהדבר המפקיע את תפיסת הקידושין הוא השם ערוה ולא החומר של כרת. שהרי בערוה דרבנן אין כרת, ואולי בזה גופא הסתפק.

ועוד נפקא מינה, אם קידשה הקרוב, ואחר כך קידשה אחר, שאם לא תפסי קידושי הראשון מדרבנן צריכה גט מדרבנן מהשני.

דכתיב "ערות אשה ובתה לא תגלה. את בת בנה ואת בת בתה לא תקח".

ואיך כלל התנא אותה בין השניות, שהן אסורות רק מדברי סופרים!?

ומתצינן: לא נקט התנא בת חורגו כדי לומר שהיא מכלל השניות.

אלא, **משום דקבעי למתני סיפא**, שרוצה התנא להמשיך ולהדגיש בסיפא חידוש מיוחד, את האופן שבו **אשת חורגו אומרת לו**, לבעלה של חמותה: **אני מותרת לך**, ואילו **בתי אסורה לך!**

וחידוש גדול הוא, **שאף על גב דבתי אסורה לך מדאורייתא משום "אשה ובת בנה"**, **בדידי — לא גזור ביה רבנן!**

ולשם כך **תנא ברישא נמי בת חורגו.**

ומקשינן: **אי הכי**, שהתנא חפץ להדגיש ענין מיוחד זה, שיתכן מצב שבו האם מותרת והבת אסורה, ולא גזרו חכמים על האם, הרי **אשת חמיו**, כשאינה אם אשתו, **נמי תימא**, יכולה גם היא לומר לחתנו של בעלה:

אני עצמי מותרת לך, כדתינא בכרייתא.

ואילו **בתי**, שנולדה לי מחמיק — **אסורה לך**, ואיסורה הוא מן התורה, היות **דהויא "אחות אשתו"** מאביו [ולא מן האם]!

ומתצינן: **הא**, זה שבת חורגו אסורה לו — **פסיקא ליה**, דבר מוחלט הוא! שהרי לעולם אסור אדם בבת בן אשתו, מדין אשה ובת בנה.

ואילו **הא**, בת אשת חמיו, **לא פסיקא ליה**. אין איסורה מוחלט בכל ענין.

שהרי איסור אחות אשתו הוא רק בחייה של אשתו. וכיון ששייך אופן שמותר בבתה של חמותו, אחר מיתת אשתו, ששוב אין היא אסורה אז כאחות אשתו, לא נקט התנא ענין זה, לפי שהוא לא קיים לעולם.

אמר רב, ארבע נשים, שהם שניות לעריות יש להם הפסק!

והיינו, שאסרו רק אותן, ולא נתנו להם איסור דורות, את אמן או את בתן, ואינן כשאר השניות.

שבשאר השניות כשאסרו אם אמו, אסרו גם את כל הדורות שלפניה.

וכן כשאסרו את אשת אבי אביו, או את אם אבי אביו, נאסרו הדורות כל הקודמין, דהיינו, אשת אבי אבי אביו, ואם אבי אביו.

ולמד רב מרבו, שארבע מן השניות — לא נאסרו לדורותיהן.

נקיט רב בדיה רק תלת, שלש נשים שיש להם הפסק.

ולא ידע רב מי היא האשה הרביעית שנאסרה רק היא, אך לא נאסרו דורותיה.

ואלו השלשה שידע רב מי הן:

אשת אחי האב מן האב, ואין אשת אחי אם אמו אסורה.

ואשת אחי האב מן האב, ואין אשת אחי אבי אביו אסורה.

ובלתו, ומבאר לקמן שהכוונה היא לכלת בתו, שיש לה הפסק. שכלת בתו מותרת.

והטעם שיש לאלו הפסק, הוא מפני שלא שייך ביניהן ערוה דאורייתא, ואיסורן הוא רק משום שהן מקבילות לנשים אסורות.

ואילו בשאר השניות לעריות, איסורן הוא מפני שהדור הראשון הוא אסור מן התורה, כמו אם אמו, שגזרו עליה משום אמו, שאסורה מן התורה.

ואשת אבי אביו אסורה משום אשת אביו, שאסורה מן התורה.

וכן גזרו בשניות המתחלפות, כגון אם אבי אביו, משום אם אם אמו.

אך בכלת בתו, ובאשת אחי האב מהאם, ואשת אחי האם מהאב — אין כל איסור דאורייתא אפילו בדור הראשון שגזרו עליו, ולא חוששין שיתחלפו במקבילות בדורות אחרים, ולכן לא נאסרו בהן הדורות.

זעירי מוסיף אף אשת אבי אמו, שלדעתו היא הרביעית, שלא מנאה רב בכלל שניות שאין להם הפסק.

ורק היא אסורה, ואין דורותיה למעלה אסורים, שאין אשת אבי אמו אסורה, כיון שאין בכל הדורות איסור דאורייתא.

אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך, הסימן המבדיל מה הוסיף זעירי על רב, הוא "דעלאי דרב". והיינו, שהוסיף להתיר זעירי דור אחד הגבוה יותר מרב.

שרב נקט רק את ההיתר של אשת אחי האם ואשת אחי האב, שהם הדור של אביו ואמו, ואילו זעירי התיר דור גבוה מזה, אשת אבי אמו.

והוינן בה, **ורב, מאי טעמא לא חשיב ליה,** והרי אין בהן איסור דאורייתא?

ומבארין: לדעת רב יש לה איסור דורות היות ומיחלפא ליה אשת אבי אמו באשת אבי אביו.

ולכן אם תתיר את אשת אבי אבי אמו, יאמרו שגם באשת אבי אביו יש לה הפסק.

ושם הרי בדור ראשון יש איסור דאורייתא של אשת אביו. ומפני חשש זה אסר גם באשת אבי אמו למעלה בלי הפסק.

ואילו **זעירי סבר**, שאין לחשוש להחלפה שכזאת.

כי **להתם** לבית אביו, **שכיה ואזיל**, ויודע שיש שם קורבה, יותר מאשר **להבא**, לבית אמו, שלשם **לא שכיה ואזיל**.

ולכן לא יבא להחליף ולהתיר אשת אבי אביו כמו שמתירים את אשת אבי אמו.

ומקשינן על רב: למה מנה רב בתוך רשימת כא-ב השניות שיש להן הפסק, גם את **כלתו**?

והרי היא איננה שניה, אלא איסורה — **מדאורייתא היא!**

דהא **כתיב "ערות כלתך לא תגלה"!**

ומתריצין: **אימא** בדברי רב: **כלת בנו**, שאיסורה רק מדרבנן, כדין שניות.

ותמהינן: וכי **כלת בנו יש לה הפסק?**

והא תניא: כלתו היא ערוה. כלת בנו היא שניה.

וכן אתה אומר לאסור כלה בבנו של בנו, ובן בנו של בנו, וכן הלאה, עד סוף כל הדורות!?